

Osmanlı Basınında Mahmud Şevket Paşa Suikastı

Togay Seçkin Birbudak*

Öz

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında söz sahibi olan mühim karakterlerden Mahmud Şevket Paşa, Osmanlı ordusunda uzun yıllar hizmet vermiş ve 23 Ocak 1913 günü gerçekleşen Bâb-ı Âli Baskını sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin desteği ile sadrazamlık makamına getirilmiştir. Balkan Savaşları'nın en ağır günlerinde hem Sadrazamlık hem de Harbiye Nâzırlığı görevlerinde bulunan Mahmud Şevket Paşa, 11 Haziran 1913 günü İstanbul Bayezid'de gerçekleştirilen bir suikast sonucunda hayatını kaybetmiştir.

Bu çalışmada Mahmud Şevket Paşa suikastı, sonrasında yaşanan gelişmeler ve bu olayın Osmanlı basınındaki yansımaları İkdâm, Sabah ve Tanin gazetelerine dayandırılarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Mahmud Şevket Paşa, Suikast, Osmanlı basını, İttihat ve Terakki Cemiyeti

Giriş

1857 yılında Bağdat'ta dünyaya gelen Mahmud Şevket Paşa'nın babası Bağdat eşrafından eski Basra mutasarrıfı Kethüdâ-zâde Süleyman Bey'dir. Baba tarafından Gürcü kökenli olan Mahmud Şevket Paşa'nın annesi Bağdat'ın Cin-Murad (Cen-Murad) ailesine mensuptur. Çocukluğu Bağdat ve Basra'da geçen, on üç yaşındayken İstanbul'a gelen Mahmud Şevket, önce Üsküdar Atlamataşı Askeri Rüşdiyesi'ne sonra Kuleli İdadisi'ne kaydolmuş, bu okulu bitirdikten sonra 1878/1879'da Harbiye Mektebi'ne kaydolmuştur. 1882 yılında sınıf birincisi olarak Erkân-ı Harbiye Yüzbaşı-

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi A.B.D. – Ankara / Türkiye
tsbirbudak@gazi.edu.tr

lığı rütbesi ile okulu bitirmiştir. Okulu bitirdikten sonra kısa süre Erkân-ı Harbiye’de Tercüme ve Telif Dairesi’nde görev yapan Mahmud Şevket, Arabî Paşa İsyanı nedeniyle Mısır’a gönderilen birlikte yer almış ve daha sonra bir sene kadar Girit’te kalmıştır¹.

İstanbul’a döndükten sonra, 1883 yılında, Alman Kampofner ve Von Der Goltz Paşaların yanında çalışmaya başlayan Mahmud Şevket, Goltz Paşa’nın girişimleri neticesinde Mekteb-i Harbiye’nin ıslahına memur edilmiş ve burada *Cebr-i Âli*, *Hendese-i Hâliye*, *Endaht Nazariyyâtı* ve *Fenn-i Eslihâ* dersleri vermiştir. Bu dönemde rütbesi Erkân-ı Harbiye Kolağalığı’dır (“*Büyük Kumândân Mahmud Şevket Paşa Hazretlerinin Hayât-ı Faâliyyeti*”, Tanin, 18 Haziran 1913: 3). Goltz Paşa, Mahmud Şevket Paşa’yı kendi muavinliğinde istihdam etmiş ve *Seferber Zâbitân’a Mahsûs Muhtıra* adıyla kaleme aldığı Fransızca risaleyi tercüme ettirmiştir. II. Abdülhamid’e sunulan bu eser, Mahmud Şevket’e mükâfât-ı rütbe olarak Erkân-ı Harbiye Binbaşılığı’nı getirmiştir (Artuç 2005: 74).

Bu terfiden kısa bir süre sonra yine Goltz Paşa’nın teklifiyle Vidinli Ferik Tevfik Paşa’nın başkanlığında Almanya’ya giderek silah denetleme komisyonunda üyelik görevinde bulunan Mahmud Şevket, görevi esnasındaki faydalı çalışmalar nedeniyle 1889 yılında Erkân-ı Harbiye Kaymakamlığı’na terfi etmiş, ertesi sene de Erkân-ı Harbiye Miralaylığı’na yükselmiştir. Ertesi sene Magdeburg şehrinde Grozon Fabrikası tarafından tertip edilen seri ateşli toplar ve zırhlı kulelerin manevra çalışmasına Osmanlı Devleti adına katılmıştır. Yurda döndükten sonra Tophâne-i Âmire’ye atanan Mahmud Şevket, bir müddet Tecrübe ve Muayene Dairesi’nde görev almış 1901’de Feriklik rütbesine terfi etmiştir (“*Büyük Kumândân ...*”, Tanin, 18 Haziran 1913: 3).

1901/1902’de Beyne’l-Haremeyn (Mekke–Medine) arasında kurulması planlanan telgraf hattı için Hicaz’a görevlendirilmiş ve 9 ay burada görev yapmıştır². Bir müddet sonra Kosova Valiliği görevine atanan ve türbesi Birinci Ferikliğe yükseltelen Mahmud Şevket Paşa, II. Meşrutiyet ilanından bir ay sonra Üçüncü Ordu Kumandanlığı’na ve Rumeli Umumi Müfettişliği’ne tayin olunmuştur. 31 Mart Vakası’nın patlak vermesi üzerine Hareket Ordusu ile İstanbul’a ulaşan Paşa, stratejik noktaları ve askerî kışlaları ele geçirmiş, Harbiye Nezâreti’ni kendisine karargâh yapmış ve İstanbul’da sıkıyönetim ilan etmiştir. Bu arada padişah II. Abdülhamid 27 Nisan 1909 günü gecesini Meclis-i Umumî tarafından tahtından hal’ edilmiş, Osmanlı tahtına V. Mehmed çıkartılmıştır. Mahmud Şevket Paşa’nın teklifiyle devrik padişah Selanik’e gönderilirken Mahmud Şevket, İstan-

bul'da kalmış; Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordular Müfettişliğine tayin edilmiştir (*"Büyük Kumândân..."*, Tanin, 18 Haziran 1913: 3–4).

Hüseyin Hilmi Paşa'nın istifasından sonra kurulan Hakkı Paşa ve Said Paşa kabinelerinde Harbiye Nâzırı olarak yer alan Mahmud Şevket Paşa, Trablusgarp Savaşı sırasında Trablusgarp ve Bingazi'nin müdafaası konusunda yetersiz bulunduğu için sık sık eleştirilmiş, aynı dönemde Yemen'de çıkan İmam Yahya isyanıyla da uğraşmak zorunda kalmıştır (*"Büyük Kumândân ..."*, Tanin, 18 Haziran 1913: 4–5). Nâzırlık görevinden istifa ettikten sonra Padişah tarafından Âyân Meclisi üyeliğine atanan Mahmud Şevket Paşa, I. Balkan Savaşı'nın başında aktif bir görev almamıştır (*"Büyük Kumândân ..."*, Tanin, 18 Haziran 1913: 5)³. Ancak bu dönem gelişmeleri Mahmud Şevket Paşa'yı sadârete yükseltmiştir.

Balkan Savaşı sırasında yönetimde bulunan Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın başkanlığındaki *Büyük Kabine*'nin ömrü kısa olmuştur (Lewis 2004: 223). Savaş alanında alınan başarısızlıkların ardından 29 Ekim 1912 günü Kâmil Paşa kabinesi kurulmuştur (An 2000: 84). Ekim – Aralık 1912 döneminde Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ karşısında gerçekleştirilen muharebelerin kaybedilmesi Osmanlı Devleti'ni barışa mecbur bırakmış ve Londra'da görüşmelere başlanmıştır (Halaçoğlu 2002: 300). Londra'daki görüşmelerde Balkan devletleri barış için Osmanlı Devleti'nden Doğu Trakya, Girit ve Ege Adalarını talep etmiştir. Yaklaşık iki aylık müzakere neticesinde 22 Ocak 1913 günü Meclis-i Kebir-i Meşveret toplanmış ve Balkan devletleri ile nasıl bir anlaşma yapılması gerektiği konusunu tartışmaya açmıştır. Yapılan bu toplantıdan bir an önce barış anlaşmasının imzalanması kararı çıkmıştır (Hayta 2008: 11, 41 – 46). Bu karar bir darbe nedeni olmuştur. Hükümete muhalif olan ve Bulgar kuşatması altında bulunan Edirne kentinin barış müzakereleri döneminde Bulgaristan'a terk edileceği iddiasını taşıyan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tertiplelediği ve başrolünde de Enver Bey'in (Paşa) bulunduğu bir girişim neticesinde Kâmil Paşa kabinesi kanlı bir şekilde devrilmiştir⁴. *"Bâb-ı Âli Baskını"* olarak tarihe geçen bu olayın ardından 23 Ocak 1913 Perşembe günü Mahmud Şevket Paşa Sadrazamlık makamına getirilmiştir. Paşa aynı zamanda Harbiye Nâzırlığı görevini de üstlenmiştir.

Mahmud Şevket Paşa'nın göreve gelmesinden sonra Edirne konusunda taviz verilmeyince yeniden savaşa girilmiş ve Osmanlı Devleti I. Balkan Savaşı'nın ikinci safhasında da mağlup olmuştur. Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ orduları karşısında alınan mağlubiyet neticesinde Osmanlı Devleti, eski payitahtı Edirne başta olmak üzere birçok mühim vilayetini kaybetmiş ve Midye–Enez hattına kadar geri çekilmek zorunda

kalmıştır (Halaçoğlu 2002: 300 – 301). I. Balkan Savaşı'nın büyük bir hezimetle neticelenmesi yeni bir hükümet olmasına ve savaşın son döneminde görevde bulunmasına rağmen Mahmud Şevket Paşa kabinesini oldukça olumsuz etkilemiştir. 23 Ocak 1913 günü büyük ümitlerle, kurtarıcı olarak iş başına gelen bu hükümet, 3 ay gibi kısa bir süre içerisinde bütün umutların yitirilmesine engel olamamıştır. Bütün bu gelişmeler İttihat ve Terakki ile Mahmud Şevket Paşa'nın arasının açılmasına da neden olmuştur. İşte böyle bir ortamda 11 Haziran 1913 günü sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın suikasta uğraması siyasal ortamı daha da karmaşık bir hâle getirmiştir⁵.

1. Mahmud Şevket Paşa'ya Düzenlenen Suikast ve Olay Anına Dair İlk Bilgiler

11 Haziran 1913 Çarşamba günü saat 11.00 sularında çalışma ofisi olarak kullandığı Harbiye Nezâreti binasından otomobili ile hareket eden Mahmud Şevket Paşa, Bâb-ı Âli'ye geldiği sırada bir silahlı saldırıya uğramıştır. Yapılan ilk resmî açıklamaya göre; Mahmud Şevket Paşa'ya ait otomobil Harbiye Nezâreti'nden Bâb-ı Âli'ye doğru yola çıkmış, Bayezid Meydanı'ndan Divanyolu'na sapacağı sırada tramvay makası yakınlarında köşeyi dönerken meçhul şahıslar tarafından aracına ateş açılmıştır. Gerçekleştirilen bu saldırı neticesinde yaralanan Mahmud Şevket Paşa, Harbiye Nezâreti'ne geri götürülmüş, ancak yapılan müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır. Saldırı esnasında yanında bulunan yaverlerinden Bahriye Mülazımı İbrahim Bey de hayatını kaybetmiştir (*“Resmî Beyânnâme”*, Sabah, 12 Haziran 1913: 1; *“Beyânnâme”*, Tanin, 12 Haziran 1913: 2; *“Dünkü Hadise”*, İkdâm, 12 Haziran 1913: 1).

İstanbul Muhafızlığı olay günü yayınladığı bir beyannamede olayı ana hatlarıyla ele almış ve zanlılara dair ilk bilgileri açıklamıştır: Saldırının zanlılarından Topal Tevfik adlı şahıs Gedikpaşa civarında yakalanarak Merkez Kumandanlık'a getirilmiştir. Diğer şahısların ise otomobille Davutpaşa tarafına kaçtıkları tespit edilmiştir. Olayın aydınlığa kavuşturulabilmesi için hükümet tarafından olağanüstü önlemler alınmış ve geceleri sokağa çıkma yasağı getirilmiştir (*“İstanbul Muhafızlığı'ndan”*, Sabah, 12 Haziran 1913: 1; *“Beyânnâme”*, Tanin, 12 Haziran 1913: 2; *“İstanbul Muhafızlığı'ndan”*, İkdâm, 12 Haziran 1913: 2)⁶.

Resmî beyannamede ayrıntıları verilmeyen saldırı anını gazeteler okuyucularına uzun uzadıya anlatmışlardır. Buna göre; otomobiliyle yola çıkan Mahmud Şevket Paşa'nın solunda yaveri Yüzbaşı Eşref Bey karşısında diğer yaveri Mülazım İbrahim Bey bulunmaktadır. Şoförün yanında da Mahmud Şevket Paşa'nın hizmetine bakan Kâzım Ağa yer almıştır. Yola

çıkan araç Bayezid tramvay yolundan Parmakkapı istikametine dönmekteyken önüne çıkan cenaze konvoyu nedeniyle duraklamak zorunda kalmış⁷ ve bu sırada silahlı saldırı gerçekleşmiştir. Açılan ateş neticesinde kurşunlardan biri Mahmud Şevket Paşa'nın sağ şakağına isabet etmiş ve sol tarafından çıkmıştır. Bir başka kurşun Paşa'nın yaveri İbrahim Bey'in başına isabet etmiş ve İbrahim Bey⁸ olay anında hayatını kaybetmiştir. Polis, jandarmalar silah seslerini duyarak olay yerine gelirken saldırganlar otomobillerine binerek kaçmışlardır. (*Ma'lûmât-ı Mufasssala*, Sabah, 12 Haziran 1913: 1). Harbiye Nezâreti'ne geri dönen otomobilden indirilerek binaya taşınan Mahmud Şevket Paşa bir odada tedavi altına alınmış, Harbiye Nezâreti Sıhhiye Reisi Besim Paşa, Teftiş-i İnsanî Komisyonu'nun Başkanı Lambeki Paşa ve Doktor Süleyman Numan Bey tarafından tedavi edilmeye çalışılmış ancak yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır (*Tekrar Harbiye Nezâreti'nde*, Tanin, 12 Haziran 1913: 2)⁹. Mahmud Şevket Paşa ile birlikte araçta bulunan Kazım Ağa, saldırganlara silahla karşılık vermeye çalışmış ancak kendisi de yaralanmıştır. Eşref Bey ise bu silahlı saldırıdan yara almadan kurtulabilmiştir (*Mukâbele*, Tanin, 12 Haziran 1913: 2).

Sabah Gazetesi, Mahmud Şevket Paşa'nın otomobiline 11 el ateş edildiğini, kurşunlardan 2 tanesinin otomobilin arkasına, 4 kurşunun aracın sağ tarafına, diğer 3 kurşunun ise aracın soluna isabet ettiğini, aracın ön tarafına isabet eden kurşun sayısının da 2 olduğunu, Mahmud Şevket Paşa'yı sağ taraftan gelen mermilerin yaraladığını, mermilerinden birinin merhumun beynine, ikisininse göğsüne isabet ettiğini yazmıştır. Gazete, Yaver Eşref Bey'in yara almadığını, şoförün ise başından yaralandığını, ancak olay anında bunu hissetmeyerek Harbiye Nezâreti'ne kadar otomobili kullanmaya devam ettiğini de eklemiştir (*Kaç Kurşun Atılmış*, Sabah, 12 Haziran 1913: 1).

Olayı haber alan padişah V. Mehmed Reşad, başyaveri Salih Paşa'yı Harbiye Nezâreti'ne göndermiş, ancak Salih Paşa bakanlık binasına geldiğinde Paşa'nın öldüğünü öğrenir öğrenmez yeniden saraya dönmüştür. Vefat haberini alan padişah bir başka yaverini Mahmud Şevket Paşa'nın Üsküdar'daki evine taziyeye göndermiştir (*Te'essüf ve Tâziye-i Şâhâne*, Sabah, 12 Haziran 1913: 1). Olayın duyulmaya başlaması ile birlikte Meclis üyeleri ve İstanbul'daki yabancı ülke sefirleri birer birer Harbiye Nezâreti'ne gelmeye başlamışlar ve bakanlık müsteşarı Fuad Bey'i ziyaret etmişlerdir (*Süferânın Tâziyesi*, Sabah, 12 Haziran 1913: 1).

Padişah V. Mehmed Reşad tarafından yayınlanan bir irâde ile hem yaşanan olaylara tepki gösterilmiş hem de Mahmud Şevket Paşa'dan boşalan

sadrazamlık makamına Mehmed Said Halim Paşa atanmıştır (“*Hatt-ı Hümayûn Sûreti*”, Sabah, 12 Haziran 1913: 1; “*Hatt-ı Hümayûn Sûreti*”, Tanin, 12 Haziran 1913: 2; “*Hatt-ı Hümayûn Sûreti*”, İkdâm, 12 Haziran 1913: 2). Said Halim Paşa başkanlığındaki kabinenin büyük çoğunluğu İttihat ve Terakki taraftarlarından oluşurken bu tarihten sonra İttihat ve Terakki baskısı daha da artmaya başlamıştır (Ahmad 2004: 161,162).

Padişah tarafından imzalanan, yeni sadrazamın atandığını bildiren Hatt-ı Hümayûn’un sureti aşağıdadır:

“Vezir-i meâlî-semîrim Mehmed Said Paşa
Sadr-ı âzâm ve Harbiye Nâzırı Mahmud Şevket Paşa’nın bu kerre
vukû-ı şehâdeti nezdimizde teessür ve teesüfe müceb olmuş ve sadâret
kaim-makamlığı rütbe-i sâmiye-i vezâretle uhdenize tevcih kılınmış ol-
duğundan vükelâ-yı hâzîremiz bi’l-ittifak umur ve mesâlih-i devletin
hüsni tedvir ve temşiyetine sarf-ı mezîd itina olunması hesâfet ve
hamiyyetinizden muntazırdır. Cenâb-ı Hak tevfiân samedâniyesine
mazhar buyursun Âmin.

Fi 6 Receb sene 1331 ve 29 Mayıs sene 1329
Mehmed Reşad”

2. Mahmud Şevket Paşa’nın Cenaze Töreni

Mahmud Şevket Paşa’nın cenaze merasimi için Harbiye Nezâreti Müsteşarı Fuad Bey, Levazım Reisi İsmail Hakkı Bey ve Muhasebe Müdürü Hacı Muhiiddin Bey’den oluşan bir encümen oluşturulmuş ve ayrıntılı bir program hazırlanmıştır (“*Cenâzenin Defni*”, Sabah, 12 Haziran 1913: 1). Buna göre;

- Cenaze, 12 Haziran Perşembe günü saat 10.30’da Harbiye Nezâreti önünden kaldırılacak ve Abide-i Hürriyet Tepesi’ne defnedilecektir.
- Cenaze alayına katılacak olan askeri birlikler ve devlet ricali belirli bir teşrifat sırasına göre yerlerini alacaktır. Bu sıraya göre en önden arkaya doğru şu şekilde yer alınacaktır: Cenazede bulunacak askerî kumandan, padişah süvari bölüğünden bir müfreze, hafif süvari alayının yarısı, müretteb piyade taburu, jandarma, polis ve belediye çavuşları, dervişân ve dedegân, muhafızlarıyla beraber Paşa’nın tabutu (bu muhafızlar üçüncü sınıftan olacak ve piyadeler tüfekli, topçu ve süvariler ise kılıçlı olarak hazır bulunacaklar), silahsız piyadeler, merhumun akraba ve yakınları, kara ve deniz heyetleri, savaş bölgesinden gelen askerî heyet, vekiller, sefirler, ateşe-militerler, devlet erkânı ve askerî heyet, bahriye askerleri, topçu bataryası ve halk.
- Cenaze alayı görevli komutanın emri ile hareket edecek ve Bayezid Meydanı, Divanyolu üzerinden Ayasofya Camii’ne götürülecektir.

- Cenaze namazı, öğle namazını müteakiben Ayasofya Camii'nde kılınacaktır.
- Cenaze namazının ardından Tramvay Caddesi üzerinden Sirkeci'ye gidilecek ve orada hazır bekleyen vapurlara binilecektir. Cenazenin ön tarafındaki süvari alayı ile topçu bataryası ise tramvay yolunu takip ederek Tophane üzerinden Dolmabahçe'ye gidecektir.
- Vapurlarla Dolmabahçe'ye geçildikten sonra aynı tertip üzere Gazhane, Taşkılla, Beyoğlu Caddesi üzerinden Abide-i Hürriyet Tepesi'ne gidilecektir. Dolmabahçe'deki birliklere Mekteb-i Harbiye Müdürü kumandanlık edecektir.
- Zabitân haki elbisesini giyecek ve askeri birliklerin kıyafetleri de kanunname gereğine uygun olacaktır ("*Cenâze Merâsim Programı*", Sabah, 12 Haziran 1913: 2; "*Cenâze Merâsim Programı*", İkdâm, 12 Haziran 1913: 1-2; "*Cenâze Merâsim Programı*", Tanin, 12 Haziran 1913: 2).

Mahmud Şevket Paşa'nın cenaze töreni yukarıda belirtilen program dâhilinde görkemli bir biçimde gerçekleştirilmiş, cenaze merasimine binlerce kişi katılmıştır. Harbiye Nezâreti'nin alt katında gerçekleştirilen gasil işleminin ardından Paşa'nın naaşı tabutuna yerleştirilmiş, tabutun üzerine birinde ayet-i kerîme diğeri ise kırmızı atlas üzerine Arma-i Osmanî işli iki örtü konulmuş, tabutun baş tarafına da merhumun kalpağı yerleştirilmiştir. Program dâhilinde askerî birlikler yerlerini alırken, padişah nâmına şehzade Ziyaeddin ve Ömer Hilmi Efendiler törene katılmışlardır. Alman, Fransız ve İsviçreli ateşe-militerlerle Osmanlı ordusundaki yabancı subaylar da törende yer almışlardır. Harbiye Nezâreti'nin önünde halkın da katılımıyla tam bir izdiham oluşmuştur.

Harbiye Nezâreti'nin taht kapısından çıkan cenaze korteji Bayezid Meydanı'na yönelmiş, saldırının gerçekleştiği yerde bir müddet duraklama olmuş ve burada dualar ve kasideler okunduktan sonra kortej, hınca hınc dolu yollardan devam ederek Divanyolu üzerinden Ayasofya Meydanı'na ulaşılmıştır. Ayasofya Meydanı'na ulaştırılan tabut musalla taşına yerleştirilmiş ve yanına da saldırıda şehit olan yaveri İbrahim Bey'in tabutu getirilerek öğle ezanı beklenmeye başlamıştır. Bu süre zarfında vükelâ, âyân ve devlet ricâlî Ayasofya'nın karşısındaki Adliye Nezâreti'nde kendileri için hazırlanan salona geçmiş, ateşe-militerler ve sefirler ise defin merasimine katılmak üzere buradan ayrılarak Paşa'nın defnedileceği Abide-i Hürriyet Tepesi'ne doğru yola çıkmışlardır.

Ayasofya Camii'nde kılınan öğle namazının ardından cenaze namazı eda edilmiş ve yeniden hareketlenen kortej, tramvay yolunu takip ederek Soğukçeşme'ye ve buradan da Sirkeci'ye ulaşmıştır. Sirkeci İskelesi'nde hazır

bulunan taşıtlarla Dolmabahçe'ye geçilmeye başlanmıştır. *Rehber* adlı istimbot Mahmud Şevket Paşa'nın naaşını, *İhsan* istimbotu ise yaveri İbrahim Bey'in tabutunu taşımıştır. Vükela İhsan istimbotuna binerken, diğer erkân, ümerâ, zabitan ve ahali ise *Kemer*, *Tophane*, *Müderrişân* adlı vapurlarla Şirket-i Hayriye'nin 27, 65 ve 69 numaralı vapurlarına binmiştir. Mahmud Şevket Paşa'nın naaşını taşıyan Rehber'e Bahriye Nezâreti tarafından gönderilen deniz zabıtası eşlik etmiştir.

Saat 14.00 sularında Kabataş İskelesi'ne ulaşan korteji askerî yetkililer ve Fransa, İngiltere, Rusya, İspanya, Flemenk, Romanya sefirleri karşılamıştır. Deniz taşıtlarından indirilen cenazeler saat 14.30 gibi Kabataş İskelesi'nden hareket ederek Dolmabahçe, Gazhane, Taşkışla, Şişli yoluyla 16.30 civarında Abide-i Hürriyet Tepesi'ne ulaşmıştır. Mahmud Şevket Paşa ve yaverinin naaşları dualar eşliğinde Abide-i Hürriyet Tepesi'ne defnedilmiştir ("*Cenâze Merâsimi*", Sabah, 13 Haziran 1913: 2; "*Cenâze Merâsimi*", İkdâm, 13 Haziran 1913: 2)¹⁰.

3. Mahmud Şevket Paşa'nın Katillerinin Yakalanması

Cinayetin aydınlatılabilmesi için İstanbul Polis Müdürü Azmi Bey başkanlığında Polis Müdürlüğü Adli Kısım Müdürü Samuel Efendi ve Nafiz Bey ile Divân-ı Harb-i Örfî savcısı Bedri Bey'den oluşan bir tahkikat heyeti oluşturulmuştur ("*Cinâyet Tahkikâtı*", Sabah, 13 Haziran 1913: 2; "*Hey'et-i Tahkikiyye*", İkdâm, 13 Haziran 1913: 2). İlk gün 200'e yakın kişi şüpheli olarak gözaltına alınmış ve Azmi Bey başkanlığındaki heyet tarafından sorgulandıktan sonra Divân-ı Harb-i Örfî Hapishanesi'ne gönderilmişlerdir ("*Tutuklananlar*", Sabah, 13 Haziran 1913: 2).

3.1. Topal Tevfik'in Yakalanması

Mahmud Şevket Paşa suikastından dolayı yakalanan ilk zanlı Topal Tevfik olmuştur. Daha önceden de sabıkası olan Topal Tevfik, r. 11 Nisan 1324 (m. 24 Nisan 1908) günü Nazmi adlı arkadaşı ile birlikte bir meyhanede Şekib adındaki bir bahriye mülazımını öldürmüştü ve gıyabında 15 sene kürek cezasına çarptırılmıştır. Ancak II. Meşrutiyet'in ilanından sonra çıkartılan umumî af ile birlikte cezası da kaldırılmıştır ("*Topal Tevfik*", İkdâm, 13 Haziran 1913: 2).

Unkapanı Küçükmostafapaşa'da ikamet eden ve çevresinde tehlikeli biri olarak tanınan Tevfik, 31 Mart Vakası sırasında da bir takım olaylara karıştığı için Divân-ı Harb'e sevk edilmiş ancak bu suçlamadan kurtulmuştur. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın faal üyelerinden biri olan Tevfik, Unkapanı'nda dağıttığı bildirilerden dolayı bir ara tutuklanmıştır. Tevfik'in total namını alma nedeni ise 1909 yılında Kâğıthane'de bir kayıkçı ile

olan tartışma sırasında bacağından yaralanmasındandır (“*Topal Tefvik Kimdir?*”, Sabah, 14 Haziran 1913: 1).

Saldırının ardından Gedikpaşa tarafına doğru kaçmaya başlayan Topal Tefvik, olay anında bölgede bulunan bir polis memurunun dikkatini çekmiş ve takibe takılmıştır. Polis memuru Tefvik’i bir süre takip ettikten sonra elindeki silahı görünce “dur” ihtarında bulunmuş ancak bu ihtarla silahıyla karşılık veren Tefvik kaçmaya devam etmiştir. Gedikpaşa tarafında bir hana girerek¹¹ izini kaybettirmeye çalışan Topal Tefvik’in peşinden giden polis memuru karşılaştığı bir jandarma neferi ile birlikte zanlıyı aramaya devam etmiş, Tefvik’in de bulunduğu hana girerek araştırmalarda bulunmuşlardır. Han içerisinde Tefvik’e ait herhangi bir iz bulamayan polis ve jandarma eri o sırada abdesthaneleri kontrol etmediklerini fark etmişler ve içeriye girerek Tefvik’i tuvalet kabinlerinden birinde bulmuşlardır. Tefvik’in yakalanmasından sonra bölgeye gelen diğer görevlilerle birlikte aramalar genişletilmiş ve han içerisinde çeşitli yerlerde bol miktarda fişek, bir adet Smith-Wesson marka tabanca ile bir bıçak bulunmuştur (“*Kâtil Topal Tefvik*”, Tanin, 12 Haziran 1913: 1–2). Bu sırada olayın tüm kentte duyulmaya başlamasıyla Topal Tefvik’in başında bulunan memurlar zor duruma düşmüş, halk tarafından linç edilmek istenen Tefvik, zorlukla Merkez Kumandanlığı’na getirilmiştir (“*Kâtil Sevki Olunurken*”, Tanin, 12 Haziran 1913: 2).

Topal Tefvik’in yakalanmasının ardından Küçükmustafapaşa semtinde bulunan evinde de bir araştırma yapılmış ve evden 3’ü Browning marka 5 silah, bir hayli mermi ve bir şarapnel bulunmuştur (“*Topal Tefvik Kimdir?*”, Sabah, 14 Haziran 1913: 1).

Tahkikat Heyeti’nin yapmış olduğu ilk sorgulama esnasında suçunu itiraf eden Topal Tefvik, kendisinin çok büyük bir meblağda para vaadi ile kandırıldığını söylemiştir (“*Topal Tefvik’in İtirafı*”, İkdâm, 14 Haziran 1913: 1)¹².

Topal Tefvik’in yakalanmasında başrolü oynayan polis memurunun kimliği birkaç gün sonra ortaya çıkmıştır. Tefvik’i takip ederek yakalanmasını sağlayan polisin adının İsmail Hakkı olduğu öğrenilmiş ve kendisine vazifesinde gösterdiği bu büyük başarıdan dolayı bir senelik maaşı “*mükâfât-ı nakdiyye*” olarak verilmiştir (“*Mükâfât*”, Tanin, 17 Haziran 1913: 1). Aynı olay esnasında önemli bir vazife alan jandarma neferi Abdurrahman oğlu Mehmed’e ise 10 Osmanlı Lirası mükâfât verilmiştir (“*Vâzîfesinâslık Mükâfâtı*”, Tanin, 19 Haziran 1913: 1).

3.2. Katillerin Kullandığı Otomobilin Bulunması

Olay gününün akşamında Şişli’de bulunan Osmanbey Gazinosu karşısında bir garajda suikast esnasında kullanılan araç bulunmuş ve Cevad adlı bir kişi yakalanmıştır (“*Katillerden Biri Daha*”, Sabah, 12 Haziran 1913: 3; “*Otomobil Bulunmuş*”, İkdam, 12 Haziran 1913: 2; “*Otomobil ve İkinci Kâtil*”, Tanin, 12 Haziran 1913: 2). Bu aracın bulunmasının ardından başlatılan tahkikat kısa bir süre sonra sonuç vermiş, aracı kullanan şahsın Abdurrahman adlı adında biri olduğu, Cevad adlı şahsın ise şoför yamağı olarak olayda bulunduğu belirlenmiştir (“*Otomobil*”, Sabah, 13 Haziran 1913: 2).

Bu noktada yeni bir soru daha ortaya çıkmış ve aracın sahibinin kim olduğu araştırılmaya başlanmıştır. Sonunda aracın Hacı Nazmi Paşa’ya ait olduğu ve Abdurrahman adlı şahsın da Nazmi Paşa’nın oğlu olduğu ortaya çıkmıştır (“*Otomobilin Sâhibi*”, Sabah, 13 Haziran 1913: 2; “*Otomobilin Sâhibi*”, İkdam, 14 Haziran 1913: 1). Tahkikat Heyeti’nin araştırmaları neticesinde suikasta katılanların Aksaray civarında araçtan indikleri ve Abdurrahman’ın yalnız başına Şişli’ye gelerek aracı terk ettiği anlaşılmıştır (“*Fâ’iller Nasıl Kaçmışlar*”, İkdam, 14 Haziran 1913: 1).

3.3. Mahmud Şevket Paşa’nın Cenazesinde Yakalananlar

Mahmud Şevket Paşa’nın cenazesinde katillerden iki tanesi daha yakalanmıştır. Paşa’nın naaşını taşıyan cenaze alayının Pangaltı Caddesi’nde ilerlediği sırada cinayetin faillerinden olan Abdullah Sefa ile Ragıb’ın kalabalık içerisinde olduğu fark edilmiş ve taharri memurlarından Münir Efendi’nin girişimleri neticesinde ele geçirilmişlerdir. (“*Taltîf*”, Sabah, 22 Haziran 1913: 1).

3.4. Beyoğlu Pire Mehmed Sokağı’ndaki Operasyon

Mahmud Şevket Paşa’nın katillerini bulmak için yoğun bir çaba sarf eden resmî makamlar 13 Haziran günü Beyoğlu Pire Mehmed Sokağı’na bir operasyon düzenlemişlerdir¹³. Alemdar Gazetesi’nin İdare Memuru Hakkı’nın köprüden geçişi esnasında şüphe çekmesi üzerine güvenlik görevlileri Beyoğlu Pire Mehmed Sokağı’na kadar takibatta bulunmuş ve bu sokakta bulunan 1 numaralı ev polis ve jandarmalar tarafından kuşatılmıştır (Engin 1951: 1112).

Gün içerisinde yayınlanan iki resmî beyannameden ilkinde Beyoğlu Ağa Camii arkasında bir apartmanda Mahmud Şevket Paşa suikastı zanlılarının bulunduğu haberinin alındığı ve binanın abluka altına alınarak teslim olmaları için çağrıda bulunulduğu, ancak karşı tarafın ateş etmeye başlaması ile birlikte çatışmaların başladığı bildirilerek halkın telaşa kapılmaması istenmiştir (“*Birinci Beyânnâme*”, Sabah, 14 Haziran 1913: 1;

“*Beyânnâme-i Resmî*”, İkdâm, 14 Haziran 1913: 2). İkinci beyannamede ise üç kişinin yakalandığı belirtilerek yakalananların isimleri açıklanmıştır. Buna göre yakalananlar Çerkez Kazım, Şevki ve Mehmed Ali adlarında asker kökenli üç şahıstır. Aynı beyannamede çıkan çatışma esnasında İstanbul Muhafızlık yaverlerinden Amasyalı Yüzbaşı Hilmi Efendi ile Polis Müdürlüğü Adli Kısım Müdürü Samuel Efendi’nin yaralandıkları da bildirilmiştir (“*İkinci Beyânnâme*”, Sabah, 14 Haziran 1913: 1; “*Beyânnâme-i Resmî*”, İkdâm, 14 Haziran 1913: 2).

Söz konusu operasyonun tüm ayrıntıları Osmanlı basınında geniş yer bulmuştur. Buna göre; Beyoğlu’nda Sakız Ağacı mevki civarında Pire Mehmed Sokağı 1 numarada İngiliz vatandaşı Nikola Filic ve madam Leonora’nın ikamet ettiği dairede zanlılar bir süreden beri hem kumar oynamakta hem de suikast planı üzerinde çalışmaktalarmış. Suikasta karışanların bir kısmının burada olduğunun tespit edilmesi üzerine 13 Haziran günü evin etrafını sarılmış ve saat 14.00 civarında Hilmi Bey ile Samuel Efendi yanlarına aldıkları jandarma ile beraber evin kapısını çalmışlar ve içeriye girmişler. Ancak kendilerine evin üst katından ateş edilmeye başlanmış ve hem Hilmi Bey hem de Samuel Efendi yaralanmışlar. Bu şekilde başlayan çatışma bir saatten fazla devam etmiş. Polis Müdür-i Umumisi Azmi Bey, Beyoğlu Polis Müdürü Murad Bey, Merkez Kumandanı Pertev Bey ve jandarma kumandanı da olay yerine gelmişler. İstanbul Muhafızı Cemal Bey’in emri ile olay yerine gelen Eşref Bey itfaiye taburlarından da yardım alarak yanında bulunan kişilerle birlikte zanlıların bulunduğu apartmana geçmeyi başarmış. Evin çatısını kazmalarla kıran Eşref Bey ve ekibi açtıkları delikten içeriye girmiş ve ilk olarak Mehmed Ali adındaki zanlıyı yaralayarak etkisiz hale getirmiş. Ardından içerideki diğer kişilere bir kez daha teslim olmaları için ikaz da bulunulmuş. Kaçacak yer kalmadığını anlayan zanlılar teslim olmuşlar.

Zanlıların teslim olduğu haberinin alınması üzerine dışarıda bulunan güvenlik güçleri de içeriye girmiş ve yakalanan üç kişiyi kelepçeleyerek önce Polis Müdüriyet-i Umumisi’ne oradan da Divân-ı Harb-i Örfî’ye nakletmişlerdir (“*Tahkikât-ı Mahsûsemiz*”, Sabah, 14 Haziran 1913: 1; “*Ağa Câmiî Vak’ası*”, İkdâm, 14 Haziran 1913: 1; “*Bir Numaralı Hâne*”, Tanin, 14 Haziran 1913: 1).

Yakalananların askerlikten kovulma Yüzbaşı Aksaraylı Çerkez Uzun Kazım, arkadaşı şairlerden Kazım Paşa’nın torunu Edirne İdadisi’nden kovulma Fatih fırkasına mensup Mehmed Ali ve bahriyeden kovulma Şevki adlı üç şahıs olduğu gazetelerde yer almıştır (“*Derdest Edilenler Kimlerdir?*”, Sabah, 14 Haziran 1913: 1).

Beyoğlu Pire Mehmed Sokağı'ndaki operasyonun hemen başında yaralanan İstanbul Muhafızlık yaveri Hilmi Bey ve Samuel Efendi hemen tedavi altına alınmışlardır. Yaralanan Samuel Efendi Fransız Hastanesi'ne götürülürken ("*Hânenin Basılması*", Tanin, 14 Haziran 1913: 1), Hilmi Bey ise Gümüşsuyu Hastanesi'ne nakledilmiştir ("*Üçüncü Kurban*", Tanin, 15 Haziran 1913: 1).

Hilmi Bey aldığı yaraların ağır olması nedeniyle hayatını kaybetmiş ve 15 Haziran 1913 Pazar günü toprağa verilmiştir. Saat 10.30 civarında Merkez Kumandanlık'tan çıkartılan naaşı ilk önce Harbiye Nezâreti'ne getirilmiş ve daha önceden planlanan tertip üzere¹⁴ Bayezid Meydanı üzerinden Divanyolu'nu takip ederek Ayasofya Camii'ne götürülmüştür.

Hilmi Bey'in naaşı burada kılınan cenaze namazının ardından kalabalık bir halk kitlesinin de katılımı ile dualar eşliğinde Soğukçeşme, Köprü, Beyoğlu, Taksim, Pangaltı, Şişli istikametinden Abide-i Hürriyet Tepesi'ne getirilmiş ve Mahmud Şevket Paşa ile yaveri İbrahim Bey'in mezarlarına yakın bir yerde defin işlemi gerçekleştirilmiştir ("*Hilmi Bey Merhumun Cenâzesi*", Sabah, 16 Haziran 1913: 2; "*Hilmi Bey'in Cenâze Alayı*", Tanin, 16 Haziran 1913: 2). İstanbul Muhafızı Cemal Bey de görevi uğruna şehit düşen Hilmi Bey'in evine giderek eşi ve üç çocuğuna taziye ziyaretinde bulunmuştur ("*Merhumun Ailesi İçin*", Sabah, 16 Haziran 1913: 2). Pire Mehmed Sokağı'nda yaşanan o çatışmada Hilmi Bey gibi yaralanan ve Fransız Hastanesi'nde tedavisi altına alınan Samuel Efendi'ye görevi esnasında gösterdiği gayretlerden ötürü altın madalya verilmiştir ("*Altın Madalya İta'sı*", Sabah, 17 Haziran 1913: 2; "*Mükâfat*", Tanin, 17 Haziran 1913: 1). Samuel Efendi daha sonra bir iftihar madalyası daha almıştır ("*Madalya*", Sabah, 21 Haziran 1913: 1).

3.5. Katillerden Ziya'nın Teslim Olması

Mahmud Şevket Paşa'ya karşı girişilen saldırının ardından geçen iki gün içerisinde görüldüğü üzere katillerin büyük kısmı yakalanmıştır. Yine olayda direkt rolü bulunan Ziya adlı şahıs da 15 Haziran günü ele geçirilmiştir. Ziya'yı ele geçirmek için Kabataş, Şişli, Beyoğlu bölgelerinde arama başlatan güvenlik güçleri karşısında çok bir şansının kalmadığını anlayan Ziya akrabası olan Enis Avni Bey'e – ki bu zat ünlü gazeteci Aka Gündüz'dür – giderek teslim olmak istediğini bildirmiş ve Enis Avni Bey tarafından İstanbul Muhafızlığı'na teslim edilmiştir ("*Ziya Da Tevkîf Edildi*", Sabah, 16 Haziran 1913: 1; "*Ziya Tevkîf Olundu*", İkdâm, 17 Haziran 1913: 2; "*Kâtil Ziya'nın Tevkîfi*", Tanin, 16 Haziran 1913: 1).

Polis Müdür-i Umumisi Azmi Bey'in başkanlığındaki heyet tarafından sorgulanan Ziya cinayeti nasıl planladıklarını ve nasıl işlediklerini ayrıntılı olarak itiraf etmiştir. Bu sorgulamaya İstanbul Muhafızı Cemal Bey ve Merkez Kumandanı Kaymakam Rıfat Beyler de katılmışlardır ("*Tabkikât*", Sabah, 17 Haziran 1913: 2).

Nazmi'nin de bulunması için araştırmalar devam ettirilmekle birlikte gazetelere bu şahsın eşkâli verilerek halktan da yardım talep edilmiştir. Mahmud Şevket Paşa suikastı nedeniyle aranmakta olan Nazmi adlı şahsın boy, saç, kaş, göz, burun, kulak, bıyık, çene ve ten özellikleri gazetelerde ilan edilerek görenlerin güvenlik güçlerine bildirmeleri istenmiştir ("*Nazmi b. Kemal'in Eşkâli*", Sabah, 19 Haziran 1913: 1; "*Nazmi Henüz Tutulamadı*", İkdâm, 19 Haziran 1913: 2). Daha sonra Nazmi'nin yakalanmasına yardım edecek olan şahsa 300 Osmanlı Lirası ödül verileceği ilan edilmiştir ("*500 Lira Mükâfât-ı Nakdiyye*", Sabah, 22 Haziran 1913: 1; "*İhbâr Edenlere Mükâfât-ı Nakdiyye*", Tanin, 22 Haziran 1913: 1; "*Firâripleri Haber Vereceklere Mükâfât*", İkdâm, 22 Haziran 1913: 1).

3.6. Tutuklama ve Sürgünler

Suikastın ardından kurulan Tahkikat Heyeti, gördüğü lüzum üzerine birçok kişinin tutuklanmasına ve sorguya alınmasına karar vermiştir. Gerçekleştirilen bu tutuklamalar günbegün Osmanlı basınında yer bulmuş ve gazeteler hem tutuklananları hem de sorgulamasının ardından serbest bırakılanları her gün sayfalarında konu edinmişlerdir.

14 Haziran günü görülen lüzum üzerine eski şeyhülislam Cemaleddin Efendi'nin kardeşi Said Molla, Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa'nın mahdumları Emin ve Said Paşalar, emekli kaymakamlardan Mehmed Ali ve Remzi Bey, Miralay Hulusi Bey ile Vazife Gazetesi başyazarı Ahmed Ferit ve aynı gazetenin müdürü Mustafa Subhi Beyler tutuklanmışlardır ("*Tevkîfât*", Sabah, 15 Haziran 1913: 1). Bunlarla birlikte Aksaraylı Fuad Bey, Kamil Paşazâde Münib Bey, Birecik taburu binbaşılığında kovulma Ferid Efendi, Şahrullah Gazetesi tahrir heyeti müdürlüğü de yapan Edirne Maarif eski müdürü Ziver Bey, İstinye Belediye başkâtibi Kemal Bey ile yabancı uyruklu birkaç şahıs tutuklanmıştır ("*Yeni Tevkîfler*", İkdâm, 16 Haziran 1913: 1). Latürki Gazetesi'ne göre tevkif edilen ve sorgulamaya alınanların sayısı 500 kişiye ulaşmıştır ("*Tevkîf Edilenler*", Sabah, 15 Haziran 1913: 2).

15 Haziran günü Polis Müdürlüğü eski kısım amirlerinden Muhib Bey, imam İsmail Efendi ve Safiyüddin Bey tutuklanmışlardır. Yine tutuklananlar arasında Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Küçükpazar, Koca Mustafa

Paşa ve Ortaköy reisleri de bulunmaktadır. Suikastla ilgili olarak Mahmud Şevket Paşa'dan bir önceki sadrazam olan Kamil Paşa'nın oğlu Münib Efendi de tutuklanmıştır ("*Tevkîfât*", Sabah, 16 Haziran 1913: 1).

16 Haziran gününe ait tutuklamalar arasında belki de en garibi Mahmud Şevket Paşa'nın bulunduğu otomobilin şoförünün de tutuklanmasıdır ("*Şoförün Tevkîfi*", Sabah, 17 Haziran 1913: 2). Bu kişinin yanı sıra dava vekillerinden Filibeli Kemal, Hamid, İhsan, Halid Beyler, Adliye Nezâreti İcra Dairesi memurlarından İzzet, Birinci Ticaret Mahkemesi kâtiplerinden Sadi ve yine Adliye Nezâreti Müdevvinat Kalemi kâtiplerinden Mehmed Beyler tutuklanmışlardır ("*Dün Tutuklananlar*", İkdâm, 17 Haziran 1913: 1).

Bu tutuklamaların yanı sıra aynı gün sorgulamaları tamamlananlar da serbest bırakılmışlardır. Serbest bırakılanlar arasında eski Bağdat valisi Mecid Efendi, Şura-yı Devlet Reisi Salim Bey, emekli ferik Şakir Paşa, İzmit mutasarrıflığından emekli Sıddık Bey, Maliye Nezâreti Aşar Müdürü muavinliğinden emekli Mehmed Nazım Bey, eski kaymakamlardan Salih Bey, Nizamiye binbaşılığında emekli Ömer Lütfi Bey, Duyûn-ı Umumiye Nâzirliği'nden emekli Nuri Bey, Fatih Camii müezzinlerinden Hacı Hafız Osman Efendi, Üsküdar Belediye Dairesi müdürü Mehmed Ali Bey, Sultan Selim Paşa Camii imamı Hafız Abdullah Efendi yer almıştır ("*Tabliye Olunanlar*", İkdâm, 17 Haziran 1913: 1; "*Tabliye Edilenler*", Tanin, 17 Haziran 1913: 1-2).

17 Haziran günü tahkikat heyeti, Hürriyet ve İtilaf Fırkası İstanbul muhahhası Halil Edib'in, Beyoğlu eski mutasarrıfı Mahmud Celaleddin Bey'in, emekli paşalardan Mehmed Şükrü'nün, daha önce ordudan istifa etmiş olan Said Paşa'nın, Tarsuslu Hayreddin Paşa'nın damadı Hasan Bey ile Doktor Ferruh Niyazi Bey'in, mabeynci Faik Bey'in damadı Ekrem Bey'in biraderi Kadri Vasıf Bey'in tutuklanmalarına karar vermiştir ("*Tevkîfât*", Sabah, 18 Haziran 1913: 1).

Aynı gün daha önceden tutuklanmış olan birçok kişinin de serbest bırakılmasına karar verilmiştir. Serbest bırakılan şahıslar şunlardır: İzmir Aşar Nâzirliğinden emekli Hacı Nuri Bey, Anadolu Kazaskerliği müşaviri Said Molla, İbrahim Edhem Paşa, Üsküdar eski belediye reisi Ziya Bey, Bâb-1 Meşihat Meclisi eski azalarından Halid Efendizâde Sami Molla, Bâb-1 Meşihat Beytülmal Meclisi mümeyyizi Mustafa Reşid, Fatih Camii hocalarından Ahmed Şefaeddin, Meclis-i Ayan zabıt kâtibi Baha Bey, Hariciye memurlarından Tosun Paşazâde Sedat, Adliye Nezâreti Birinci Ticaret Mahkemesi zabıt kâtiplerinden Sadi Bey, Haydarpaşa Hastanesi ikinci kâtibi Faik, emekli miralay Sami Bey, İmam Zühtü, Nafia eski mümeyyizi

Ali Rıza, Altıncı Daire Vergi Kalemi kâtiplerinden Azmi, Yeniköy Belediyesi başkâtibi Ahmed Kemaleddin Bey (“*Tabliye Edilenler*”, Sabah, 18 Haziran 1913: 1).

18 Haziran günü de tutuklamalar devam etmiş ve İnsaniyet Gazetesi’nin sahibi ve müdürü İsmail Faik, İfham Gazetesi’nin sahibi ve müdürü Hasan Vehbi Bey, Küçükpazarlı Hacı Hafız Vehbi Bey tutuklanmışlardır (“*Yeni-den Tevkîfât*”, İkdâm, 19 Haziran 1913: 2). Aynı gün sorgulamaları tamamlanarak serbest bırakılanlar ise: Tekfurdağı (Tekirdağ) eski naibi Hüseyin Hüsnü Bey, İşkodra eski valisi Seyfeddin Bey, emekli piyade miralay Kazım ve Mehmed Galib, Trablus açığından emekli binbaşı Ömer Lütfi, piyade kaymakamlığından emekli Ali Faik ve Hacı Ahmed, nizamiye miralaylığından emekli Hulusi, Kabataş Avni Bey Mahallesi imamı Mehmed Nureddin, Rüşumat Müdürlüğü tahrirat katiplerinden Rıza, Tophane muhasebecisi Rüşdi, Beyoğlu Bidayet Mahkemesi icra muavini Hasan Faik, sarraf Ahmed Nazif ve İkdâm Gazetesi müdürü Ahmed Nureddin Bey’dir (“*Tabliye Edilenler*”, Sabah, 19 Haziran 1913: 1).

Mahmud Şevket Paşa’ya karşı gerçekleştirilen suikast girişimi neticesinde geniş çaplı araştırmalar yapılmış ve yüzlerce kişi tutuklanıp, sorgulamaya tâbi tutulmuşsa da bununla yetinilmemiştir. İstanbul Muhafızlığı, 18 Haziran günü yayınladığı bir tebliğ ile muhalefet etmek adına ülkenin muhtaç olduğu sükûneti kasten bozmaya kalkışan kişilerle İstanbul’un selameti için daimi olarak tehlike arz eden serseri ve serkeşlerin İdare-i Örfiye Kanunnamesi’nin 6. maddesinin ikinci fırcasına istinaden Sinop’a sürgün edilmesine karar verildiğini ve tespit edilen kişilerin “*Bahr-i Cedid*” adlı vapurla gönderildiğini duyurmuştur (“*Teb’id Olunanlar*”, Sabah, 19 Haziran 1913: 1; “*Teb’id Olunanlar*”, İkdâm, 19 Haziran 1913: 1–2; Tunaya 1988: 347–350). Aslında Mahmud Şevket Paşa’ya karşı girişilen suikast bahane edilerek İstanbul’da hükümete muhalif olanlar temizlenmiştir.

4. Mahkeme Süreci

Tahkikat Heyeti’nin yapmış olduğu incelemeleri sona erdirmesinin ardından Mahmud Şevket Paşa suikastına dair fezleke mahkemeye gönderilmiştir. Hazırlanan iddianamede 24’ü tutuklu 14’ü firari 38 kişi hakkında dava açılmasına karar verilmiştir. Buna göre hakkında dava açılan tutuklu ve firari şahıslar şunlardır:

Tutuklu Bulunanlar:

1. Yüzbaşı Kazım Efendi
2. Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Kısım-ı Siyasi eski müdürü Muhib Bey
3. Damat Salih Paşa

4. Kumarbaz Ziya Efendi
5. Gelenbevi İdadisi başmubassırı Abdullah Sefa Efendi
6. Bahriye mülazımlığından kovulma Şevki Efendi
7. Sivas Fırkası'ndan mülazım Mehmet Ali Efendi
8. Topal Tefrik
9. Şoför muavini Çerkez Cevad
10. Rüşumat-ı Muayene memurlarından Kara Ahmed Efendi
11. Tophane amelesinden Raif
12. Kumarbaz Ziya'nın biraderi Hakkı
13. Tütün kaçakçısı Ragıp
14. Jandarmanın efradından Kemal
15. Şeyhli Mustafa
16. Bahriye mülazımlığından kovulma Kasabın Fehmi
17. Jandarmanın efradından Sadık
18. Eski polis müfettişi Kör Emin Efendi
19. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesinde memur miralay Kemal Bey
20. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Şube-i Mahsuse müdür muavini miralay Fuad Bey
21. 26. alay 1. Tabur 3. Bölük kumandanı Yüzbaşı Adil Bey
22. Mahmud Şevket Paşa'nın şoförü Mehmed
23. Mahmud Şevket Paşa'nın şoförü İsmail
24. Mekteb-i Hukuk talebesinden İzzeddin

Firariler:

1. Kumarbaz Nazmi
2. Hacı Nazmi Paşa'nın oğlu şoför Abdurrahman
3. Tütün kaçakçısı Kavaklı Mustafa
4. Jandarmanın bölük kumandanlığından emekli Çerkez Mehmed Bey
5. Yüzbaşı Kazım'ın biraderi Çerkez Hikmet
6. Kaymakam Çerkez Zeki Bey
7. Emekli miraliva Adil Bey¹⁵
8. Komiserlikten kovulma Nazmi Efendi
9. Stockholm eski sefiri Şerif Paşa
10. Dâhiliye eski nâzırı Reşid Bey
11. Eski mebuslardan Gümölcüneli İsmail
12. Prens Sabahaddin Bey
13. Şerif Paşa'nın hususi kâtibi Pertev Tefrik Bey
14. Muharririnden Kemal Midhat Bey ("*Muhâkemeye İbtidâr*", Sabah, 20 Haziran 1913: 1; "*Mevkûfîn – Hâl-i Firârda Olanlar*", Tanin, 20 Haziran 1913: 1; "*Maznûnlar*", İkdâm, 20 Haziran 1913: 1)

Kurulan mahkemenin üyeleri ise şu isimlerden oluşmaktadır:

Başkan: Garb Ordusundan gelen Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Remzi Bey Efendi

Savcı: Beyoğlu savcısı Bedri Bey Efendi

Azalar: Binbaşı Salih, Yüzbaşı Abdi, Yüzbaşı Kemal, Yüzbaşı Ali Rıza, Yüzbaşı Nail (“*Hey’et-i Hâkime*”, Sabah, 21 Haziran 1913: 1).

20 Haziran günü tutuklu zanlılardan Kazım, Muhib, Damad Salih Paşa, Kemal ve Fuad sorgulanmış, mahkeme geç saatlere kadar devam etmiştir (“*Dünkü Muhâkeme*”, Sabah, 21 Haziran 1913: 1). Ertesi gün mahkemeye sabah erken saatte yeniden başlanmış ve pek çok tutuklu zanlı mahkemeye çıkartılmıştır (“*Maznûnların Muhâkemesi*”, Sabah, 22 Haziran 1913: 1).

Yoğun mesailer sarf edilerek gerçekleştirilen yargılama süreci oldukça kısa sürmüştür. Mahmud Şevket Paşa suikastı ile ilgili olarak kurulan mahkeme 22 Haziran 1913 günü kararını vermiş ve verilen karar İstanbul Muhafızlığı aracılığıyla Saray’a iletilmiştir (“*Cânilerin Mahkûmiyeti – Karârın Arzı*”, Sabah, 23 Haziran 1913: 1). Aynı gün içerisinde Sultan V. Mehmed Reşad tarafından onaylanan cezaların infazına geçilmiştir.

Mahkemenin aldığı karara göre 12’si giyabında olmak üzere 24 kişi hakkında idam, 2 kişi için müebbed kalebentlik cezası, 3 kişi için 15 sene müddetle kürek cezası verilmiş, 8 kişi ise beraat etmiştir (Sabah; 25 Haziran 1913: 1)¹⁶. Mahkeme tarafından verilen cezalar şu şekildedir:

İdam Cezasına Çarptırılanlar

Tutuklu bulunanlardan:

1. Damad Salih Paşa
2. Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Kısım-ı Siyasi eski müdürü Muhib Bey
3. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Şube-i Mahsuse müdür muavini Miralay Fuad Bey
4. Yüzbaşı Kazım Efendi
5. Bahriyeden mülazımlığından kovulma Şevki Efendi
6. Sivas Fırkası’ndan mülazım Mehmed Ali Efendi
7. Kumarbaz Ziya Efendi
8. Ziya’nın biraderi Hakkı Efendi
9. Topal Tefvik Efendi
10. Gelenbevi İdadisi başmubassırı Abdullah Sefa Efendi
11. Şoför muavini Cevad Efendi
12. Jandarmanın efradından Kemal

Gıyabında idama mahkûm edilenler:

1. Stockholm eski sefiri Şerif Paşa
2. Sabahaddin Bey
3. Dâhiliye eski nâzırı Reşid Bey
4. Kaymakam Çerkez Zeki Bey
5. Gümülcineli İsmail Bey
6. Şerif Paşa'nın hususi kâtibi Pertev Tevfik Bey¹⁷
7. Muharririnden Kemal Midhat Bey
8. Hacı Nazmi Paşa'nın oğlu şoför Abdurrahman
9. Kazım'ın kardeşi Çerkez Hikmet
10. Jandarma yüzbaşılığında emekli Mehmed Efendi
11. Tütün kaçakçısı Kavaklı Mustafa¹⁸
12. Kumarbaz Nazmi¹⁹

Müebbed Kalebentlik Cezası Alanlar

1. Eski polis müfettişi Kör Emin Efendi
2. Emekli mirliva Adil Bey (gıyaben)

Kürek Cezası Alanlar:

1. Rûsumat-ı Muayene memurlarından Kara Ahmet
2. Tophane amelesinden Raif
3. Tütün kaçakçısı Ragıp

Beraat Edenler

1. Erkân-ı Harbiye miralayı Kemal Bey
2. Mekteb-i Hukuk talebelerinden İzzeddin Bey
3. Yüzbaşı Adil Efendi
4. Mahmud Şevket Paşa'nın şoförü İsmail
5. Mahmud Şevket Paşa'nın şoförü Mehmet
6. Jandarma Sadık
7. Bahriye mülazımlığından kovulma Kasabın Fehmi
8. Şeyhli Mustafa

İdam kararlarının onaylanmasının ardından idama mahkûm edilen tutuklular Polis Müdüriyeti'nden alınarak otomobillerle Harbiye Nezâreti'ne götürülmüşler, burada kendilerine cezaları bildirilmiş ve ardından da imam eşliğinde son dini ibadetlerini gerçekleştirmişlerdir. 22 Haziran'ı 23 Haziran'a bağlayan gece saat 03.00 sularında Bayezid Meydanı'na getirilen tutukluların idam cezaları infaz edilmiştir ("*Hük-m-i İdâmın Sûret-i İnfâzı*", Sabah, 25 Haziran 1913: 1).

İdam edilen şahısların boyunlarına âdet olduğu üzere yaftaları da asılmıştır. Damad Salih Paşa, Fuad ve Muhib Beyler ile Kazım'ın boynuna asılan

yaftalarda “Vesâit-i cebriyye ve gayr-ı meşrûa ile hükümeti iskât için teşekkül ve vekâyi-i malûme-i cinâiyyeyi irtikâb eden eşhâs-ı malûmeden mürekkeb bulunan cemiyet-i hafıyyeyi akça tedârîki ve sûver-i sâire ile tahrik ve ifsâdda bulunarak bu sûretle vekâyi-i âhireyi bizzat ve bi'l-vâsıta ihsâr eylediği Divân-ı Harb-i Örfî'ce icrâ edilen muhâkemesi neticesinde sâbit olarak Kanûn-ı Cezâ'nın 56 ve 57. maddeleri mücebince aleyhlerinde sâdir-ı hükm ve idâm kararı tasdik-i âliyye iktirân eden mahkûmindendir.” ifadesi yazılmıştır.

Ziya, Hakkı, Abdullah Sefa, Şevki, Mehmet Ali, Tevfik, Cevad, Kemal'in göğüslerindeki yaftalarda ise “Vesâit-i cebriyye ve gayr-ı meşrûa ile hükümeti iskâtı kararlaştırarak bir cemiyet-i ihtilâliyye ve hafıyye teşkil ve vakâ-yı malûme-i cinâiyyeyi ikâ ve irtikâb ve ecânibin asker çıkarmalarını temîn için bir ecnebi hânesine iltihâk ve badehû vazifesini ifâ eden Yüzbaşı Hilmi Efendi'yi katl eyledikleri Divân-ı Harb-i Örfî'ce icrâ edilen muhâkemeleri neticesinde sâbit olarak Kanûn-ı Cezâ'nın 57. maddesi mücebince idâmına dâir sâdir olan hükm-i karâr tasdik-i âliyye iktirân eden mahkûmindendir.” ifadeleri yer almıştır (“*Hükûm-i İdâmın Sûret-i İnfâzı*”, Sabah, 25 Haziran 1913: 1).

Sonuç

23 Ocak 1913 günü gerçekleşen Bâb-ı Âli Baskını sonrasında kurulan Mahmud Şevket Paşa kabinesi bir askerî darbe sonucu kurulmuş ve 4 ay 19 gün işbaşında kaldıktan sonra bir suikast ile son bulmuştur (Tunaya 1989: 121). Mahmud Şevket Paşa suikastı ile Osmanlı Devleti'nde büyük bir sarsıntı yaşanmıştır. 31 Mart Vakası'nın bastırılmasında büyük rol oynayan, Osmanlı ordusunun önde gelen isimlerinden biri olan Mahmud Şevket Paşa, Bâb-ı Âli Baskını sonrasında oturduğu sadrazamlık makamında Balkan Harbi'nin felaketleri ile uğraşmış ve askerî alandaki mağlubiyetler neticesinde başarılı bir dönem geçirememiştir.

Balkan Savaşları'nda alınan yenilgilerin etkisi, kendisini iktidara getiren İttihat ve Terakki Cemiyeti olan ilişkilerinin bozulması gibi nedenlerin de etkisi ile gücü zayıflayan Mahmud Şevket Paşa, 11 Haziran 1913 günü uğradığı silahlı saldırı neticesinde hayatını kaybetmiştir.

Bu olayın arkasında kimlerin olduğu, bu suikast girişiminin neden önlenemediği tartışmalara konu olmuştur. Suikastın gerçekleştiği dönemde İstanbul Muhafızı olan Cemal Bey (Paşa), suikast günü Mahmud Şevket Paşa ve yaverlerinin uyarıldığını ancak Mahmud Şevket Paşa'nın aldırmadığını belirtmektedir. Talat Bey (Paşa) da benzer bir ifadede bulunmuştur. 1914 yılında Meclis-i Mebusan'da yapılan tartışmalar esnasında bu konu-

ya değinen Talat Bey, hükümetin suikast girişiminden haberdar edildiğini, fakat Mahmud Şevket Paşa'nın tüm uyarılara rağmen Harbiye Nezâreti'nin arka kapısından çıkmadığını, gidiş yolunu değiştirmek istemediğini ifade etmiştir (Tunaya 1989: 138–139).

Bâb-ı Âli Baskını sonrasında fiilen ortadan kalkan Hürriyet ve İtilaf Fırkası birkaç kişiden oluşan siyasi hücrelere dönüşmüştür (Birinci 1990: 202). Mahmud Şevket Paşa suikastının ardından ise az sayıda kalan Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarının bir kısmı ağır cezalara çarptırılmış, idam edilmiş, bir kısmı Sinop'a sürgün edilmiş ve bir kısmı da yurt dışına kaçmıştır. Bu olay sonrasında vilayetlerde Hürriyet ve İtilaf yapılanması kalmazken, Paris'e kaçanlar siyasal mücadelelerine yurt dışından devam ettirmişlerdir (Tunaya 1988: 283).

Mahmud Şevket Paşa iktidarına muhalif bulunan bir diğer oluşum ise Halaskârân-ı Zabitân Grubu'dur. Siyasi ilişkilere girmedikleri için kenarda kaldıklarını düşünen askerler tarafından kurulan bu grup Mahmud Şevket Paşa suikastının ardından büyük bir çözülme yaşamıştır (Alkan 1992: 130–137).

Sonuçta bu olayın faillerinin büyük kısmı yapılan etkili soruşturmalar neticesinde kısa bir süre içerisinde yakalanmışlardır. Ayrıca failleri yönlendiren ve yönetenlerden oldukları gerekçesiyle birçok kişi sorgulanmış, yargılanmıştır. Oldukça kısa süren yargılama süreci neticesinde olaya karıştığı ya da yönlendirdiği gerekçesiyle bir kısmı gıyaben olmak üzere 24 kişi idam cezasına çarptırılmış, 2 kişi kalebentlik, 3 kişi de kürek sürgünü cezası almıştır.

Bununla birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti, yaşanan bu suikastı kendisi için fırsat haline getirmiş ve iktidarını kuvvetlendirmek adına iki önemli karara imza atmıştır. Cemiyet tarafından alınan bu iki karardan ilki sadrazamlık makamına kendilerine daha bağlı bir isim olan Said Halim Paşa'nın atanmasını sağlamak olmuştur. Alınan ikinci karar ise suikastın bozduğu sükûnet ortamının yeniden sağlanması adına birçok kişinin sürgüne gönderilmesi olmuştur. Sonuçta Mahmud Şevket Paşa'nın öldürülmesi Osmanlı siyasetini kısa süreli bir kaosa sürüklemiş olmakla beraber bu ortamdan en kârlı çıkan taraf İttihat ve Terakki Cemiyeti olmuştur. Birinci'ye göre; İttihat ve Terakki, bu olay sonrasında hem Mahmud Şevket Paşa'dan hem de siyasal rakiplerinden kurtulmak gibi çifte bir kazanç elde etmiştir (Birinci 1990: 215).

Açıklamalar

- ¹ Cihangir Gündoğdu, Mahmud Şevket Paşa'nın babası Süleyman Bey'in Sultan Abdülaziz zamanında İstanbul'da bulunduğunu ve Namık Kemal ile yakın olduğunu belirtmekte ve Süleyman Bey'in Genç Osmanlılara olan yakınlığı nedeniyle de Basra'ya sürüldüğünü yazmaktadır (Gündoğdu 2004: 54). Nevzat Artuç ise Mahmud Şevket Paşa'nın babası Süleyman Bey'in Kafkasya'dan Bağdat'a getirilen Gürcü asıllı Hıristiyan bir aileden olduğunu yazmaktadır (Artuç 2005: 73). Gündoğdu, Mahmud Şevket Paşa'nın Bağdat'ta Midhat Paşa tarafından David Sassoon Okulu olarak da bilinen "Alliance Israelite" okuluna kaydedildiğini yazmaktadır (Gündoğdu 2004: 54).
- ² Zekeriya Türkmen, Mahmud Şevket Paşa'nın kendisine verilen bu görevi bir sürgün olarak algıladığını ve bu tayinin ardından II. Abdülhamid'e karşı olan duygularının değiştiğini belirtmektedir (Türkmen 2003: 385).
- ³ Ömer Osman Umar, Balkan Savaşı'nın çıkmasının ardından Mahmud Şevket Paşa'ya Alasonya Ordusu Komutanlığı görevinin teklif edildiğini ancak Paşa'nın bu görevi reddettiğini, yerine atanan Ferik Hasan Tahsin Paşa'nın da bu görevde bir varlık gösteremediğini ve Selanik'in Yunan işgali altına girdiğini yazar ve bir olayı nakleder. Buna göre; Mabeyn Başkatibi Ali Fuad Bey, sarayda Mahmud Şevket Paşa ile karşılaştığında kendisine "Niçin istifa ile kumandayı na-ehlilere bırakmış oldunuz?" diye serzenişte bulunmuş, Paşa da cevap olarak "Canım efendim ne yapayım. Bu benim şöhretimi ve şeref-i askerimi ihlal için yapılmıştı. Şöhretimi nasıl feda ederim?" demiştir (Umar 2004: 5-6).
- ⁴ Kâmil Paşa başkanlığındaki Osmanlı Hükümeti'nin Edirne'yi teslim etmeye razı olup olmadığı çok açık değildir. Ancak bu konuda Feroz Ahmad eserinde Kâmil Paşa'nın iktidardan indirilmesinden 12 gün sonra Mısır'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrılırken kendisini geçirmeye gelen İngiliz büyükelçiliği yetkililerden Gerald Henry Fitzmaurice'e iktidarı ele geçirenlerin Avrupa'nın sözlerine uymayacağından devletin daha çok zarar göreceğine inandığını, kendisinin iki milyon altın değerindeki askerî araç-gereçleri kurtarmaya ve Çatalca mevzilerini güçlendirmeye çalıştığını söylediğini belirtmiştir. Bu sözlerden Kâmil Paşa'nın Edirne'yi gözden çıkarttığı manası çıkar. Feroz Ahmad, Kâmil Paşa Hükümeti'nin kararının burada çok da önemli olmadığını çünkü İttihatçıların hükümeti devirmeye çoktan karar vermiş olduklarını da belirtmektedir (Ahmad 2004: 150).
- ⁵ Mahmud Şevket Paşa Türkçe, Arapça, Almanca ve Fransızca bilmektedir. Goltz Paşa'nın eserinin haricinde Jean Dupis'in logaritma eserini *Logaritma Cedâvili Risalesi* adıyla dilimize kazandırmış, Fransız Alphons Karr'ın "İhlamurlar Altında" adlı romanını Türkçe'ye çevirmiştir. Çevirileri dışında *Fenn-i Eslibâ Atlası*, *Usûl-i Hendese* (Hasan Fuat Bey ile beraber), *9,5 mm.lik Mavzer Tüfeği Risalesi*, *Seri Ateşli Tüfekler*, *Küçük Çaplı Mavzer Tüfekler Atlası* ve *Osmanlı Teşkilat-ı Askeriyesi* adlı eserleri bulunmaktadır.

Mahmud Şevket Paşa murassa Osmanî, murassa Mecidî, altın ve gümüş imtiyaz madalyaları, Yunan ve sanayi madalyaları almıştır. Bunların yanı sıra Alman birinci rütbeden Kırmızı Kartal Nişanı, Avusturya birinci rütbeden Krone nişanı, İtalya'da birinci rütbeden Koron Ditali Nişanı, Bulgaristan'ın murassa Meriyet-i Militer Nişanı, Fransa'nın birinci rütbeden Lejyon de Honor nişanı, Sırbistan'ın birinci rütbeden Takova nişanları-

- nı almıştır (“*Büyük Kumândân ...*”, Tanin, 18 Haziran 1913: 5; Çakıroğlu 1999: 73; Parmaksızoğlu 1976: 186; Türkmen 2003: 386).
- ⁶ Bu uygulama 18 Haziran’a kadar aralıksız devam etmiştir (“*Gece Memnu’iyetinin Refi*”, İkdâm, 18 Haziran 1913: 1).
- ⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, bu cenaze konvoyunun Seraylı Hanım adında birine ait olduğunu yazmaktadır (İnal 1982: 1880).
- ⁸ Tüccardan Tefvik Efendi’nin oğlu olan İbrahim Halil Bey Küçükpazarlıdır. 1905/1906’da Mekteb-i Harbiye’den mezun olan İbrahim Bey iki sene sonra mülazım-ı evvel rütbesine terfi etmiştir. Bahr-i Ahmer’de (Kızıldeniz) bölük zabıtlığı görevinde bulunan İbrahim Bey 25 yaşında iken vefat etmiştir (Servet-i Fünûn; S. 1150, s. 133).
- ⁹ Mahmud Şevket Paşa vurulduktan sonra müdahalede bulunan doktorların yazmış oldukları rapor 16 Haziran 1913 günü Sabah Gazetesi’nde yayınlanmıştır. Rapor için bkz. “*Rapor Sûreti*”, Sabah, 16 Haziran 1913: 2.
- ¹⁰ Bugün Abide-i Hürriyet Tepesi’nde Mahmud Şevket Paşa ve iki yaveri dışında, eski sadrazam Midhat Paşa (1951), Enver Paşa (1996), Talat Paşa (1943), Midhat Şükrü Bleda (1956), Atıf Kamçıl (1947) ve Eyüp Sabri Akgöl’ün (1953) mezarları bulunmaktadır (Yalçın 2007). Ziya Şakir Soko, Mahmud Şevket Paşa’nın cenaze törenine gösterilen yoğun ilgi ile alakalı olarak şunları belirtmektedir. “*Mahmud Şevket Paşa, hayatında kendisini halka pek sevdirememiş olmakla beraber vefatına herkes büyük bir alaka gösterdi. Hatta muhtelif sebeplerle kendisinden memnun olmayanların kalplerinde bile derhal derin bir teessür belirdi.*” (Soko 1944: 9).
- ¹¹ Ziya Şakir kaleme almış olduğu eserinde Topal Tefvik’in saldırıdan sonra saklandığı bu hanın adını *Aşiret Han* olarak belirtmektedir (Soko 1944: 223).
- ¹² Alpay Kabacalı, Topal Tefvik’in Harbiye Nezâretî’ndeki sorgusu esnasında ilk önce suçlamaları reddettiğini ancak daha sonra olayın görgü tanığı Üsküdarlı Kamile Hanım ile yüzleştirilince suçunu itiraf ettiğini yazmaktadır (Kabacalı 2000: 36).
- ¹³ Bu operasyon yabancı basında da ilgi uyandırmıştır. Mahmud Şevket Paşa suikastını sayfalarına taşıyan ünlü L’Illustration Gazetesi 21 Haziran 1913 sayı ve 3669 numaralı nüshasında Pire Mehmed Sokağı’ndaki çatışmayı da ayrıntılı olarak haber yapmıştır. Bu konuda yapılmış olan çalışma için bkz. (Eldem 2004).
- ¹⁴ Hilmi Bey için hazırlanan askerî merasimin ayrıntıları için bkz. “Cenâze Alayı”, *Tanin*, 16 Haziran 1913: 1. Servet-i Fünûn Dergisi’nde verilen bilgilerden Amasyalı Hilmi Bey’in r. 1317’de (m. 1901 / 1902) Mekteb-i Harbiye’den mezun olduğu, Balkan Harbi’nde Kırkkilise (Kırklareli) bölgesinde Bulgarlara karşı mücadelelerde bulunduğu anlaşılmaktadır (Servet-i Fünûn, 1150: 133).
- ¹⁵ İstanbul Muhafızlığı’ndan yayınlanan bildiriye Adil Bey “*Ziraat Bankası memurlarından Kazak Süleyman Paşazade Adil*” olarak bildirilmiş ancak daha sonra tashih edilerek emekli mirliva olduğu bilgisi verilmiştir (“*Tashih*”, Sabah, 21 Haziran 1913: 1, “*Tashih*”, *Tanin*, 21 Haziran 1913: 1, “*Tashih*”, İkdâm, 21 Haziran 1913: 1).

- ¹⁶ Mahkemenin aldığı kararlara ait mazbatanın sureti için bkz. “*Mahkûmiyet Kararı*”, Sabah, 24 Haziran 1913: 1-2, “*Mazbata-yı Hükmiyye*”, Tanin, 24 Haziran 1913: 1-2, “*Mazbata-i Hükmiye*”, İkdâm, 24 Haziran 1913: 1-2.
- ¹⁷ Sina Akşin, Osmanlı Demokrat Fırkası ve Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucularından ve Muâhede Gazetesi'nin sahibi Pertev Tevfik Bey'in bu olaya karışmasını Osmanlı sosyalistlerinin İttihat ve Terakki'nin karşısında oldukları şeklinde değerlendirmektedir (Akşin 2006: 354).
- ¹⁸ Kavaklı Mustafa Rus bandıralı bir vapurla İstanbul'dan Karadeniz'e açılacağı sırada Azmi Bey tarafından tutuklanmıştır. Ardından da hakkında verilen idam kararı uygulanmıştır (Umar 2004: 18).
- ¹⁹ Önce Romanya'ya kaçan Nazmi, daha sonra gizlice İstanbul'a gelmiş ve Cibali semtinde saklandığı haber alınınca polis tarafından evi kuşatılmıştır. Yakalanacağını anlayınca intihar etmiştir (Umar 2004: 18).

Kaynaklar

1. Osmanlıca Gazete ve Dergiler

- 1.1. **İkdâm Gazetesi:** 30 Mayıs 1329 / 12 Haziran 1913, No: 5858; 31 Mayıs 1329 / 13 Haziran 1913, No: 5859; 1 Haziran 1329 / 14 Haziran 1913, No: 5860; 3 Haziran 1329 / 16 Haziran 1913, No: 5862; 4 Haziran 1329 / 17 Haziran 1913, No: 5863; 5 Haziran 1329 / 18 Haziran 1913, No: 5864; 6 Haziran 1329 / 19 Haziran 1913, No: 5865; 7 Haziran 1329 / 20 Haziran 1913, No: 5866; 8 Haziran 1329 / 21 Haziran 1913, No: 5867; 9 Haziran 1329 / 22 Haziran 1913, No: 5868; 11 Haziran 1329 / 24 Haziran 1913, No: 5870.
- 1.2. **Sabah Gazetesi:** 30 Mayıs 1329 / 12 Haziran 1913, No: 8527; 31 Mayıs 1329 / 13 Haziran 1913, No: 8528; 1 Haziran 1329 / 14 Haziran 1913, No: 8529; 3 Haziran 1329 / 16 Haziran 1913, No: 8530; 3 Haziran 1329 / 16 Haziran 1913, No: 8531; 4 Haziran 1329 / 17 Haziran 1913, No: 8532; 5 Haziran 1329 / 18 Haziran 1913, No: 8533; 6 Haziran 1329 / 19 Haziran 1913, No: 8534; 7 Haziran 1329 / 20 Haziran 1913, No: 8535; 8 Haziran 1329 / 21 Haziran 1913, No: 8536; 9 Haziran 1329 / 22 Haziran 1913, No: 8537; 10 Haziran 1329 / 23 Haziran 1913, No: 8538; 11 Haziran 1329 / 24 Haziran 1913, No: 8539; 12 Haziran 1329 / 25 Haziran 1913, No: 8540.
- 1.3. **Servet-i Fünun Dergisi:** 6 Haziran 1329 / 19 Haziran 1913, S. 1150.
- 1.4. **Tanin Gazetesi:** 30 Mayıs 1329 / 12 Haziran 1913, No: 1629; 1 Haziran 1329 / 14 Haziran 1913, No: 1631; 2 Haziran 1329 / 15 Haziran 1913, No: 1632; 3 Haziran 1329 / 16 Haziran 1913, No: 1633; 4 Haziran 1329 / 17 Haziran 1913, No: 1634; 5 Haziran 1329 / 18 Haziran 1913, No: 1635; 6 Haziran 1329 / 19 Haziran 1913, No: 1636; 7 Haziran 1329 / 20 Haziran 1913, No: 1637; 8 Haziran 1329 / 21 Haziran 1913, No: 1638; 9 Haziran 1329 / 22 Haziran 1913, No: 1639; 11 Haziran 1329 / 24 Haziran 1913, No: 1641.

2. Telif Eserler

- Ahmad, Feroz (2004). *İttihat ve Terakki 1908 – 1914*. İstanbul: Kaynak Yay.
- Akşin, Sina (2006). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Alkan, Ahmet Turan (1992). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- An, Ahmet (2000). “Kıbrıslı Mehmet Kâmil Paşa (1832 – 1913)”. *Tarih ve Toplum* (194): 81 – 87.
- Artuç, Nevzat (2005). “Bir Siyasal Cinayet Örneği: Mahmut Şevket Paşa Suikastı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (12): 73 – 102.
- Çakıroğlu, Ekrem (Yay. Yön.) (1999). “Mahmud Şevket Paşa”. *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi II*. İstanbul: Yapı Kredi Yay. 72 – 73.
- Eldem, Edhem (Haz.) (2004). “L’Illustration’dan Seçmeler: Mahmud Şevket Paşa’nın Katillerinin Yakalanması”. *Toplumsal Tarih* (126): 8 – 10.
- Engin, Süreyya (1951). “Mahmut Şevket Paşa’nın Katli Hâdisesi”. *Resimli Tarih Mecmuası II* (23): 1112 – 1115.
- Gündoğdu, Cihangir (2004). “Mahmud Şevket Paşa”. *Toplumsal Tarih* (130): 54 – 63.
- Halaçoğlu, Ahmet (2002). “Balkan Savaşları (1912 – 1913)”. *Türkler* (13): Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 296-307.
- Hayta, Necdet (2008). *Balkan Savaşları’nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912 – 11 Ağustos 1913)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- İbnülemin Mahmut Kemal İnal (1982). *Son Sadrazamlar IV*. İstanbul: Dergah Yay.
- Kabacalı, Alpay (2000). “Mahmud Şevket Paşa’ya Beş Kurşun!”. *Popüler Tarih* (4): 34 – 37.
- Lewis, Bernard (2004). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Parmaksızoğlu, İsmet (1976). “Mahmud Şevket Paşa”. *Türk Ansiklopedisi 23*: Ankara: Milli Eğitim Basımevi: 185-186.
- Soko, Ziya Şakir (1944). *Mahmud Şevket Paşa*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Tunaya, Tarık Zafer (1988). *Türkiye’de Siyasal Partiler Cilt: I – İkinci Meşrutiyet Dönemi*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.
- _____, (1989). *Türkiye’de Siyasal Partiler Cilt: III – İttihat ve Terakki*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.
- Türkmen, Zekeriya (2003). “Mahmud Şevket Paşa”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 27. Ankara: TDV Yayınları: 384-386.
- Umar, Ömer Osman (2004). “Mahmud Şevket Paşa Suikastı”. *Türk Dünyası Araştırmaları* (153): 11 – 42.
- Yalçın, Soner (2009). “Osmanlı’nın Anıtkabir’i Abide-i Hürriyet’ti”. *Hürriyet*, 29.04.2007. İnternet erişim kaynağı: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6426091&yazarid=218>. Erişim Tarihi (E.T.): 26.09.2009.

The Assassination of Mahmud Sevket Pasha in the Ottoman Press

Togay Seçkin Birdudak*

Abstract

Mahmud Sevket Pasha, who was one of the important authoritative figures during the final years of the Ottoman State, served the Ottoman Army for long years and was appointed to the post of Grand Vizier through the support of The Society of Union and Progress following the Raid on the Sublime Porte, which occurred on 23 January 1913. Mahmud Sevket Pasha, who was in office as Grand Vizier and the Minister of War during the most severe conditions of the Balkan Wars, was assassinated in Istanbul Bayezid on 11 June 1913.

This study discusses the assassination of Mahmud Sevket Pasha, the events following this, and the way this event was reflected in the Ottoman Press based on İkdâm, Sabah and Tanin newspapers.

Keywords

Mahmud Sevket Pasha, Assassination, Ottoman Press, The Society of Union and Progress

* Res. Assist., Gazi University, Gazi Faculty of Education, Department of Secondary Social Studies Education, Program in History Teaching – Ankara / Turkey
tsbirbudak@gazi.edu.tr

Убийство Махмуд Шевкет Пашы в Османской прессе

Тогай Сечкин Бирбудак*

Аннотация

Махмуд Шевкет Паша, являющийся одним из наиболее важных персон последних лет Османского государства, длительное время служил в османской армии и после захвата Блистательной Порты 23 января 1913 года при поддержке «Общества единения и прогресса» был назначен на должность великого визиря. Махмуд Шевкет Паша, находившийся на должности великого визиря и одновременно исполнявшего обязанности военного министра в самые тяжелые времена Балканских войн, умер в результате покушения в Стамбуле в районе Баязид 11 июня 1913 года. В этой работе исследуется убийство Махмуд Шевкет Пашы, последствия этого события и его отражение в османской прессе на основе газет Икдам, Сабах и Танин.

Ключевые слова

Махмуд Шевкет Паша, убийство, османская пресса, общество единения и прогресса

* научный сотрудник, университет Гази педагогический факультет кафедра гуманитарных дисциплин средней школы отделение преподавания истории – Анкара / Турция
tsbirbudak@gazi.edu.tr